

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2013. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду. Для отримання додаткової інформації див. повне посилання на авторське право в кінці цього документу.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

ДРУГА СЕКЦІЯ

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ЕР ТА ІНШІ ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»

(Заява № 23016/04)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

31 липня 2012 року

ОСТАТОЧНЕ

31/10/2012

Це рішення є остаточним згідно зі статтею 44 § 2 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Ер та інші проти Туреччини»,

Європейський суд з прав людини (Друга Секція), засідаючи Палатою, до складу якої увійшли:

Франсуаза Тюлькенс (Françoise Tulkens), *Голова*,

Дануте Йочієне (Danutė Jočienė),

Драголюб Поповіч (Dragoljub Popović),

Ізабель Берро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefèvre),

Андраш Шайо (András Sajó),

Ішил Каракас (Işıl Karakaş),

Гвідо Раймонді (Guido Raimondi), *судді*,

та Стенлі Найсміт (Stanley Naismith), **Секретар Секції**,

Після наради за зачиненими дверима 3 липня 2012 року,

Постановляє таке рішення, ухвалене того ж дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу розпочато за заявою (№ 23016/04) проти Республіки Туреччина, яку 16 травня 2004 року подали до Суду згідно зі статтею 34 Конвенції про захист прав людини та основних свобод («Конвенція») дев'ять громадян Туреччини: пан Мехмет Ер (Mehmet Er), пані Гюльшен (Gülşen) Ер, пан Іслам (İslam) Ер, пан Аднан (Adnan) Ер, пан Хізір (Hızır) Ер, пані Хатідже (Hatice) Ер, пані Белкіса (Belkıs) Ер, пан Алі (Ali) Ер та пані Мумі (Mumi) Ер («заявники»).

2. Заявників представляв пан Мікаїл Деміроглу (Mikail Demiroğlu), юрист, що практикує в м. Хаккярі (Hakkari). Уряд Туреччини («уряд») представляв його уповноважений.

3. Заявники стверджували, зокрема, що їхній родич Ахмет (Ahmet) Ер після затримання солдатами жандармерії зник за обставин, за які несе відповідальність держава-відповідач за статтями 2, 3, 5 та 13 Конвенції.

4. 26 лютого 2008 року Суд вирішив довести цю скаргу до відома уряду. Він також вирішив розглянути питання прийнятності та суті скарги одночасно (стаття 29 § 1).

ФАКТИ

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

5. Заявники народилися в 1980, 1974, 1978, 1984, 1989, 1990, 1994, 1954 та 1953 роках, відповідно, та проживають у м. Хаккярі. Перші семеро заявників - діти пана Ахмета Ера, який зник безвісти в липні 1995 року, а двоє інших заявників - його брат та сестра. На момент зникнення Ахмету Еру було 44 роки.

А. Вступ

6. Сторони розходяться в думках щодо обставин справи. Факти, представлені заявниками, викладені нижче в розділі В. Доводи уряду стосовно фактів наведені нижче в розділі С. Документальні докази, представлені заявниками та урядом, наведені в розділі D.

В. Версія заявників стосовно фактів

7. 14 липня 1995 року між членами РПК¹ та представниками сил безпеки сталося збройне зіткнення в селі Курудере (Kurudere), яке знаходиться в межах адміністративної юрисдикції міста Чукурджа (Çukurca) на південному сході Туреччини. Після проведення операції солдати повезли родича заявників Ахмета Ера та похилого родича на ім'я Хаджі Мехрап (Насі Mehrap) Ер з села Курудере до найближчого відділення жандармерії Ішикли (Işıklı).

8. Того ж дня заявники повідомили прокурора м. Чукурджа про інцидент.

9. Хаджі Мехрапа Ера випустили 15 липня 1995 року, а про Ахмета Ера більше нічого не чули.

С. Версія уряду стосовно фактів

10. Уряд стверджував, що Ахмета Ера не брали під варту. Він допомагав солдатам шукати міни, встановлені терористами в окремих районах, і його відпустили після повернення солдатів до своїх казарм.

11. Ефективне розслідування, проведене судовими органами, показало, що після того, як Ахмета Ера відпустили, він приєднався до терористів у північному Іраку.

Д. Документальні докази, надані сторонами

12. Із документів, наданих сторонами, вбачається наступне.

13. 14 липня 1995 року пан Алі Ер, брат Ахмета Ера та один із заявників, письмово повідомив прокурора м. Чукурджа про зникнення свого брата. Він також зазначив, що родина боялася за життя Ахмета Ера, і попросив прокурора допомогти.

14. 16 липня 1995 року прокурор м. Чукурджа заніс до протоколу, що він мав телефонну розмову з майором Дж. Й. (С.У.) з управління спецназу в м. Чукурджа. Майор Дж. Й. також був командиром частини, до якої входили солдати, які 14 липня здійснювали операцію. Майор повідомив прокурора, що 14 липня його солдати вивезли Ахмета Ера з села для того, щоб він допоміг їм здійснити операцію. Однак його відпустили 16 липня 1995 року в районі неподалік від села Нарлі (Narlı).

15. 18 липня 1995 року Алі Ер надіслав листи губернатору та прокурору м. Чукурджа. Він зазначив, що всупереч інформації, наданій йому прокурором м. Чукурджа 16 липня, його брата Ахмета Ера не відпустили. Він додав, що він безуспішно намагався знайти свого брата в навколишніх селах та містах.

16. Того ж дня прокурор м. Чукурджа розпочав розслідування за фактом зникнення Ахмета Ера та надіслав вказівки в управління жандармерії в м. Чукурджа та управління спецназу в м. Чукурджа щодо надання інформації про місцезнаходження Ахмета Ера. Прокурор нагадав військовим органам, що якщо Ахмет Ер знаходився в них під вартою, вони повинні були отримати офіційну санкцію прокуратури для того, щоб тримати його у затриманні.

17. 1 серпня 1995 року начальник управління жандармерії в м. Чукурджа, капітан С.А.У. (S.A.U.), відповів на лист прокурора м. Чукурджа та повідомив його, що Ахмет Ер не знаходиться під вартою в його управлінні. Село Курудере було евакуйовано з міркувань безпеки, а тому встановити, куди дівся Ахмет Ер, не було можливим.

¹ Робітнича партія Курдистану, незаконна організація.

18. Після неотримання відповіді з управління спецназу в м. Чукурджа на запит прокурора м. Чукурджа про надання інформації, прокурор повторив запит в листі від 25 серпня 1995 року. Прокурор також послався на свою телефонну розмову з майором Дж. Й. (див. вище, пункт 14), і попросив управління спецназу повідомити його, де саме відпустили Ахмета Ера, і чи були при цьому які-небудь свідки.

19. У листі від 22 вересня 1995 року офіцер з управління спецназу в м. Чукурджа повідомив прокурора, що 14 липня 1995 року Ахмета Ера та «його літнього родича» вивезли з їхнього села солдати для того, щоб ті допомогли їм зорієнтуватися на місцевості. Обидва чоловіки допомогли солдатам знайти багато мін в цьому районі, а потім «залишили солдат о 15 годині» того ж дня. Жодних документів стосовно цих чоловіків не складалось, оскільки їх не затримували та не брали під варту.

20. 16 жовтня 1995 року прокурор допитав заявника Алі Ера, який повторив, що 14 липня 1995 року солдати вивезли його брата Ахмета з його села. Старший лейтенант жандармерії, який був разом з солдатами, навіть вдарив його брата перед мешканцями села, перш ніж забрати його. Після цього інциденту жителі залишили село того ж дня, але літній дядько заявника, Хаджі Мехрап Ер, залишився, щоб дочекатись Ахмета. Останній повернувся до села з солдатами того ж вечора; він був дуже засмучений. Солдати потім повезли Ахмета та Хаджі Мехрапа Ера до відділення жандармерії Ішикли, де їх прив'язали до стовпа та залишили до наступного ранку. Крім того, обох чоловіків побили. Наступного ранку Хаджі Мехрапа Ера та двох інших сільських жителів, яких також забрали солдати, відпустили. За словами його батька, Ахмет був без свідомості в той момент, коли він його залишив. Крім того, односельчанин Феттах Арслан (Fettah Arslan) бачив, як брата заявника везли з відділення Ішикли у військовому автомобілі до відділу спецназу.

21. Прокурор викликав до себе Хаджі Мехрапа Ера та Феттаха Арслана. 23 жовтня 1995 року Феттах Арслан повідомив прокурора, що бачив Ахмета Ера у військовому автомобілі в наручниках.

22. 25 жовтня 1995 року Хаджі Мехрап Ер повідомив прокурора, що в день інциденту мешканці села готувалися до того, щоб залишити своє село згідно з наказом військових. Проте деякі члени РПК почули про евакуацію та присутність солдатів у селі та напали на солдатів. Під час подальшого збройного зіткнення Ахмет Ер вирішив піти з села, щоб знайти свого сина, який був на полі. Однак солдати неправильно зрозуміли наміри Ахмета Ера та повезли його до відділення жандармерії Ішикли. Згодом Хаджі Мехрапа Ера також доставили до відділення жандармерії Ішикли, де його та Ахмета прив'язали до стовпа та побили. Крім того, солдати облили їх гарячою водою. Ахметові перебили каменем кістки ніг. Коли Хаджі Мехрапа Ера відпускали наступного ранку, Ахмета волочили по землі десять-одинадцять солдатів. Коли він повернувся назад до села, солдати вже спопелили його.

23. Після двох невдалих спроб викликати до себе майора Дж. Й. з управління спецназу м. Чукурджа прокурор нарешті допитав його 14 грудня 1995 року. Майор підтвердив, що він чув, що 14 липня 1995 року його солдати вивезли Ахмета Ера з села для надання їм допомоги в орієнтуванні на місцевості. Після телефонної розмови з прокурором він наказав відпустити Ахмета Ера. Однак пізніше він з'ясував, що чоловік, якого відпустили за його наказом, не був Ахметом Ером. Майор Дж. Й. додав, що він не знав, чи вивозили його солдати Ахмета Ера.

24. 1 лютого 1996 року прокурор допитав старшого лейтенанта Х.О. (Н.Ö.), який командував одним з підрозділів солдат, які брали участь в операції 14 липня 1995 року. Старший лейтенант підтвердив, що він та його солдати поїхали до села Курудере в день інциденту. Після збройного зіткнення з членами РПК, в ході якого було вбито офіцера та

поранено двох солдатів, вони побачили, як Ахмет Ер тікає з села. Тоді послали кількох солдатів, щоб наздогнати його. Солдати зловили його та «можливо, вдарили його кілька разів», оскільки вони думали, що Ахмет Ер допомагає РПК. Ахмет Ер потім допоміг солдатам знайти багато мін. На своєму шляху вони бачили Хаджі Мехрапа Ера, який попросив дозволу піти з солдатами. Тоді вони відвезли Ахмета Ера та Хаджі Мехрапа Ера до відділення жандармерії Ішикли. Старший лейтенант подзвонив своєму керівництву в штабі батальйону та доповів йому про двох чоловіків. Тоді його керівництво сказало їм, що необхідності в привезенні чоловіків у відділення не було, оскільки проти них не було доказів. Ахмет та Хаджі Мехрап провели ніч з солдатами у відділенні жандармерії в Ішикли. Цілком можливо, що солдати «розсердилися на цих чоловіків та вдарили їх», але вони не катували їх та не перебивали кісток ніг Ахмета, як це стверджувалося. Наступного дня «старого» випустили поза межами відділення, а Ахмета Ера випустили приблизно в 200 метрах від відділення.

25. Старший лейтенант С.О. (Ş.Ö.) командував іншим підрозділом у день інциденту. Він дав прокуророві аналогічні свідчення.

26. 2 лютого 1996 року прокурор допитав чотирьох інших офіцерів жандармерії, які брали участь в операції 14 липня 1995 року. Офіцери підтвердили, що вони відвезли Ахмета Ера та Хаджі Мехрапа Ера до відділення Ішикли, але заперечили, що вони жорстоко з ними поводитися. Вони стверджували, що обох чоловіків відпустили наступного дня, і додали, що Ахмет Ер навіть помахав їм рукою, коли його відпускали. Офіцери також сказали прокурору, що можливо Ахмет Ер потім приєднався до РПК.

27. 16 лютого 1996 року прокурор м. Чукурджа дав вказівку встановити місцезнаходження Ахмета Ера та наказав звітувати йому про виконану роботу кожні три місяці. У своїх вказівках прокурор зазначив, що солдати не заарештовували Ахмета Ера, але взяли його для того, щоб той допоміг їм зорієнтуватися на місцевості. Прокурор також зазначив, що оскільки двоє синів Ахмета Ера приєдналися до РПК, то, можливо, й сам Ахмет Ер також приєднався до РПК.

28. Як вбачається з документів, поліція та солдати безуспішно шукали Ахмета Ера та інформували про це прокурора через регулярні проміжки часу до 2 жовтня 2000 року. 31 лютого 2001 прокурор м. Чукурджа наказав поліції продовжувати пошуки. Після листа прокурора поліція продовжувала інформувати прокурора кожні два місяці про невдалі спроби знайти Ахмета Ера.

29. 3 травня 2002 року перший заявник, Мехмет Ер, звернувся до цивільного суду першої інстанції м. Хаккярі і заявив, що 14 липня 1995 року його батько зник за обставин, які загрожували його життю, і що після цього від нього не було жодних звісток. Він клопотав, щоб цивільний суд м. Хаккярі прийняв ухвалу про визнання його батька померлим. 29 травня 2003 року це клопотання було задоволено. 24 лютого 2004 року було встановлено піклування над трьома наймолодшими дітьми Ахмета Ера - заявниками паном Хізиром Ером, пані Хатідже Ер та пані Белкісою Ер; піклувальником став їхній старший брат Іслам Ер, який також є одним із заявників.

30. 10 грудня 2003 року прокурор м. Чукурджа прийняв постанову, в якій зазначалося, що згідно із заявами та інформацією, наданими йому свідками, Ахмета Ера востаннє бачили у військовому районі, де його «катували солдати». Тому відповідальність за дані інциденти несли військові, а юрисдикція продовжувати розслідування належала військовому прокурору м. Ван (Van).

31. 14 січня 2004 року військовий прокурор м. Ван розпочав розслідування, надіславши місцевим військовим частинам запит щодо надання інформації про те, чи було щось відомо про Ахмета Ера, і чи мав він синів, які були членами РПК. Він також попросив регулярно звітувати йому кожні три місяці.

32. 10 лютого 2004 року військові частини повідомили військового прокурора, що згідно з інформацією, отриманою від співробітників розвідки, Ахмета Ера вивезли з села солдати. Після того, як Ахмета Ера відпустили 16 липня 1995 року, він поїхав до північного Іраку, щоб приєднатися до РПК. З цього моменту про нього більше нічого не чули.

33. 17 лютого 2004 року військовий прокурор допитав заявника Алі Ера, а також Хаджі Мехрапа Ера. Обидва чоловіки повторили інформацію, яку вони вже надали прокурору м. Чукурджа.

34. 3 березня 2004 року законний представник заявників надіслав запит до прокуратури м. Чукурджа про хід розслідування. Його було проінформовано про передачу справи до військової прокуратури м. Ван.

35. У період з 7 квітня 2004 року по 23 листопада 2005 року різні військові періодично підписували вісім ідентичних документів, в яких зазначалося, що Ахмет Ер вступив до РПК, та надсилали їх військовому прокурору м. Ван у відповідь на його запит від 14 січня 2004 року (див. вище, пункт 31).

36. 28 липня 2005 року військовий прокурор прийняв постанову про те, що розслідування зникнення не входить до його юрисдикції. У своїй постанові прокурор підсумував дії, зроблені в ході розслідування, і зазначив, що 14 липня 1995 року Ахмет Ер вів себе підозріло, і його забрали солдати. Потім його возили по різних місцях, в яких він показав солдатам міни, встановлені членами РПК. Потім солдати відвезли його до казарми. Військовий прокурор дійшов висновку, що відвозячи Ахмета Ера до своєї казарми для того, щоб допитати його, солдати виконували радше суддівські, аніж військові функції. Військові прокурори могли розслідувати лише злочини, скоєні військовослужбовцями збройних сил при виконанні ними своїх військових обов'язків. Тому продовження розслідування справи входило до юрисдикції цивільних прокурорів. Відповідно, справу було повернуто до прокуратури м. Чукурджа.

37. Прокурор м. Чукурджа продовжив розслідування, доручивши жандармам продовжити пошук Ахмета Ера.

38. 15 грудня 2005 року прокурор м. Чукурджа узагальнив своє розслідування у звіті. Згідно зі звітом 14 липня 1995 року Ахмет Ер вів себе підозріло, і тому солдати забрали його. Потім від допоміг солдатам знайти дві міни. Він перебував у відділенні жандармерії Ішикли і його «відпустили» 16 липня 1995 року. За даними «таємного розслідування», проведеного жандармами, після того, як Ахмета Ера відпустили, він приєднався до РПК. Прокурор м. Чукурджа дійшов висновку, що юрисдикція продовжувати розслідування належала прокурору м. Ван, і скерував йому матеріали розслідування.

39. 5 січня 2006 року прокурор м. Ван видав ордер на розшук та арешт Ахмета Ера за злочин, що полягав у членстві в незаконній організації, а саме в РПК.

40. У листі від 29 березня 2006 року у відповідь на запит, який, як вбачається, було надіслано з жандармерії м. Чукурджа, прокурор м. Ван зазначив, що той факт, що родина Ахмета Ера отримала ухвалу цивільного суду про ймовірну смерть Ахмета Ера, не означав, що він дійсно помер. Він вирішив, що пошук Ахмета Ера слід продовжувати, з тим щоб заарештувати його згідно з ордером від 5 січня 2006 року.

41. Потім жандармерія м. Чукурджа періодично повідомляла прокурора м. Ван про те, що її зусилля з пошуку та арешту Ахмета Ера були безрезультатними.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 2 КОНВЕНЦІЇ

42. Заявники скаржилися на те, що представники збройних сил були відповідальні за зникнення їхнього родича, якого, на їхню думку, слід вважати загиблим у порушення статті 2 Конвенції. Вони також стверджували, посилаючись на це саме положення, що органи влади не провели серйозного розслідування за фактом зникнення Ахмета Ера.

43. Стаття 2 Конвенції передбачає:

«1. Право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання.

2. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- с) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання».

44. Уряд не погодився з такими твердженнями.

A. Прийнятність

45. Уряд стверджував, що заявники не вичерпали внутрішніх засобів правового захисту за змістом статті 35 § 1 Конвенції. У цьому зв'язку він послався на справу «*Uca проти Туреччини*», № 3743/06, ухвала щодо прийнятності від 29 квітня 2008 року, і стверджував, що заявники могли б звернутися з позовом про компенсацію згідно з Законом «Про відшкодування шкоди, спричиненої в результаті тероризму та боротьби з тероризмом» 2004 року (див. справу «*İçyer проти Туреччини*» (прийнятність), № 18888/02, § 44, ECHR 2006-I).

46. В якості альтернативи уряд стверджував, що заявники не дотрималися шестимісячного строку, який вимагається статтею 35 § 1 Конвенції. У цьому зв'язку уряд стверджував, що заявники повинні були звернутися до Суду протягом шести місяців з моменту прийняття цивільним судом першої інстанції м. Хакярі ухвали від 29 травня 2003 року (див. вище, пункт 29). Посилаючись на справи «*Kınış проти Туреччини*», № 13635/04, ухвала щодо прийнятності від 28 червня 2005 року, та «*Aydın та інші проти Туреччини*», № 46231/99, ухвала щодо прийнятності від 26 травня 2005 року, уряд стверджував, що коли цивільний суд першої інстанції м. Хакярі виніс ухвалу про визнання Ахмета Ера померлим, заявники повинні були зрозуміти, що можливості знайти його більше не було.

47. Заявники не погодилися з доводами уряду та стверджували, що ухвалу про визнання Ахмета Ера померлим було отримано у зв'язку з питаннями спадкування; вона ніяк не впливала на розслідування кримінальної справи за фактом його зникнення. Вони також стверджували, що після зникнення Ахмета Ера і знищення їхнього села силами безпеки вони були змушені залишити свої будинки і село та переїхати до м. Хакярі. На момент інциденту деякі заявники були дуже молоді. Крім того, вони були бідними та неосвіченими людьми і не знали своїх прав. Вони змогли проконсультуватися з юристом лише через кілька років після переїзду до м. Хакярі.

48. Що стосується заперечення уряду, яке ґрунтувалося на тому, що заявники не зверталися за отриманням компенсації, Суд зазначає, що він вже розглядав та відхилив посилення уряду на вищезазначену ухвалу у справі «*Uca*» в двох інших справах, які також стосувались питання права на життя (див., з відповідними змінами, справи «*Gasyak та інші проти Туреччини*», № 27872/03, §§ 66-72, рішення від 13 жовтня 2009 року; та «*Fadime та Turan Karabulut проти Туреччини*», № 23872/04, § 38, рішення від 27 травня 2010 року). Він не вбачає будь-яких особливих обставин у цій справі, які б вимагали, щоб він відійшов від своїх висновків у вищезазначених справах.

49. Так само, Суд не може погодитись із твердженням уряду про те, що шестимісячний строк почав перебіг з 29 травня 2003 року, коли цивільний суд першої інстанції м. Хакярі виніс ухвалу про визнання Ахмета Ера померлим. У цьому зв'язку він зазначає, що відповідно до чинного національного законодавства заявники порушили провадження про визнання Ахмета Ера померлим з метою вирішення питань власності та врегулювання питання опіки над його трьома малими дітьми.

50. Крім того, обов'язок пояснити зникнення та встановити і покарати того чи іншого злочинця за незаконні діяння, а також процесуальний обов'язок щодо розслідування, не можуть закінчуватись при виявленні тіла або визнанні померлим (див., з відповідними змінами, справу «*Varnava та інші проти Туреччини*» [ВП], № 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 та 16073/90, § 145, ECHR 2009). Дійсно, прокурор також висловив думку, що той факт, що цивільний суд виніс ухвалу про визнання Ахмета Ера померлим, не означав, що він помер, і наказав, щоб його продовжили шукати (див. вище, пункт 40).

51. У світлі вищевикладеного Суд доходить висновку, що національне судове провадження щодо визнання особи померлою не може мати відношення до питання про дотримання шестимісячного строку. Судові залишається з'ясувати, чи можна ставити заявникам у провину те, що перш ніж вернутися до Суду, вони прочекали майже дев'ять років після зникнення Ахмета Ера.

52. Суд знову повторює, що згідно з його практикою щодо правила про дотримання шестимісячного строку у справах, які стосуються позбавлення життя, якщо не існує засобів правового захисту або якщо вони вважаються неефективними, шестимісячний строк, як правило, починає перебіг з моменту оскаржуваної дії. Особливі міркування можуть застосовуватись у виняткових випадках, в яких заявник спочатку використовує внутрішній засіб правового захисту і лише на більш пізньому етапі дізнається або повинен дізнатися про обставини, які роблять цей засіб неефективним. У такій ситуації шестимісячний строк може розраховуватись з моменту, коли заявник дізнався або повинен був дізнатися про ці обставини (див. справи «*Hazar та інші проти Туреччини*», № 62566/00, ухвала щодо прийнятності від 10 січня 2002 року; «*Bulut та Yavuz проти Туреччини*», № 73065/01, ухвала щодо прийнятності від 28 травня 2002 року; та «*Bayram та Yildirim проти Туреччини*» (прийнятність), № 38587/97, ECHR 2002-III).

53. Як ухвали, на які посилався уряд (див. вище, пункт 46) на підтримку своїх тверджень про те, що заявники повинні були знати про неефективність внутрішніх засобів правового захисту на ранньому етапі, так і ухвали, згадані в попередньому пункті, стосуються незаконних убивств, в яких характер та мета розслідування відрізняються від розслідування зникнень.

54. При розслідуванні вбивств слідчі органи, як правило, мають важливі докази ще на початку розслідування. Тіло жертви, місце скоєння злочину, свідки та наявність зброї, використаної для скоєння злочину, зокрема куль та стріляних гільз, добре допомагають слідчим та служать їм орієнтирами на самих ранніх етапах розслідування. Тому, якщо національні органи, незважаючи на наявність таких орієнтирів, не починають робити

значимих кроків, щоб слідувати їм, або якщо розслідування швидко знижує темпи, можна розумно вважати, що заявникам стало відомо про неефективність розслідування та що вони повинні подати справу до Суду без невиправданої затримки.

55. З іншого боку, в більшості справ про зникнення слідчим органам доводиться розпочинати розслідування за наявності дуже малої кількості доказів, і вони повинні шукати докази для того, щоб знайти зниклу особу або дізнатися про її долю. Вирішальні докази можуть виявитись лише на більш пізньому етапі (див. згадану вище справу «*Varnava ta inuii*», § 162).

56. Крім того, на відміну від розслідування вбивств, розслідування зникнень не має єдиною метою встановлення обставин вбивства та знаходження і покарання винного. Принципова різниця розслідування зникнень полягає в тому, що проводячи розслідування, слідчі органи також намагаються знайти зниклу особу або дізнатися, що з нею трапилось. Так, як зазначив Суд у своєму рішенні у справі «*Varnava ta inuii*», у справах про зникнення, в яких існує стан незнання та неточності і, за визначенням, нездатність встановити, що трапилось, а то й ознаки умисного приховування та чинення перешкод з боку деяких органів, ситуація є менш визначеною порівняно зі справами, що стосуються вбивств. Родичам зниклих безвісти важче оцінити те, що відбувається, і те, чого можна очікувати. Слід робити поправку на невизначеність та заплутаність, які часто позначають наслідки зникнення (там само).

57. Крім того, як Суд зазначив у справі «*Varnava ta inuii*», існує два додаткових міркування, які виправдовують менш вибагливий підхід при розгляді питання про дотримання шестимісячного строку у справах про зникнення. По-перше, в міжнародному праві існує консенсус, згідно з яким винних у скоєнні таких злочинів можна притягувати до кримінальної відповідальності навіть через багато років після скоєння злочину. Характер зникнення є настільки серйозним, що стандарт швидкості дій, яка очікується від родичів, не може бути занадто жорстким у контексті захисту прав за Конвенцією (див. згадану вище справу «*Varnava ta inuii*», §§ 162-164). У зв'язку з цим Суд також зазначає, що справу було скеровано до військового прокурора, який розпочав нове розслідування в 2004 році. У ході цього розслідування військовий прокурор надіслав місцевим військовим частинам запит про надання додаткової інформації та допитав одного із заявників та двох свідків. По-друге, згідно з принципом субсидіарності найкращим є той варіант, коли факти справ встановлюються, а відповідні питання з'ясовуються, наскільки це можливо, на національному рівні. В інтересах заявника та ефективності системи за Конвенцією є те, щоб для припинення будь-яких стверджуваних порушень Конвенції діяли національні органи, які для цього перебувають у найкращому положенні.

58. У пункті 166 рішення у справі «*Varnava ta inuii*» Суд також зазначив наступне:

«У такій складній ситуації зникнення, як ця, що виникла на тлі міжнародного конфлікту, і в якій стверджується повна відсутність будь-якого розслідування або значущого контакту з органами влади, можна очікувати, що родичі подадуть скаргу щонайпізніше за кілька років після інциденту. Якщо ж існує яке-ніяке розслідування, навіть якщо воно проводиться з перервами та має багато недоліків, родичі можуть розумно чекати ще кілька років, доки надія на досягнення прогресу в розслідуванні не помре. Якщо пройшло більше десяти років, заявники, як правило, повинні будуть переконливо довести, що було досягнуто певного триваючого та реального прогресу для того, щоб виправдати будь-яку подальшу затримку в подачі скарги до Страсбургу. Більш вимогливі очікування застосовуються до тих справ, в яких заявники мають на національному рівні прямий доступ до слідчих органів».

59. У цій справі Суд зазначає, що заявники подали свою заяву до Суду в межах десятирічного строку з моменту зникнення їхнього родича. Що стосується того, чи виконали вони більш жорсткі вимоги Суду з огляду на їхній прямий доступ до слідчих органів, Суд зазначає, що вони негайно поінформували прокурора про затримання свого

родича військовими. Потім вони співпрацювали з прокурором та надали йому свідчення. Розслідування, розпочате прокурором, активно тривало до 16 лютого 1996 року. Подальші кроки в розслідуванні були зроблені після того, як цивільний прокурор постановив 10 грудня 2003 року, що юрисдикція продовжувати розслідування належала військовим прокурорам. У ході нового розслідування, розпочатого в 2004 році, військовий прокурор надіслав місцевим військовим частинам запит про надання додаткової інформації та викликав до себе одного із заявників та двох свідків. Сім'я та свідки співпрацювали з військовим прокурором і дали додаткові свідчення (див. вище, пункт 33). Юрист, найнятий ними на цьому етапі, також контактував прокуратуру із запитом про надання інформації про хід розслідування (див. вище, пункт 34).

60. Тому Суд вважає, що протягом даного періоду проводилося розслідування, хай навіть і з перервами (див. згадану вище справу «*Varnava ta inisi*», § 166), і що заявники робили все, що можна було б від них очікувати для того, щоб допомогти слідчим органам. Крім того, Суд вважає, що постанова, прийнята цивільним прокурором у 2003 році, який вважав докази про причетність військових до зникнення родича заявників достовірними, а також подальше розслідування, розпочате військовим прокурором, могли вважатись заявниками багатообіцяючими новими подіями. У світлі вищевикладеного Суд не вважає, що заявники не продемонструвати належної старанності тим, що вони чекали на результати триваючого та нового розслідування, а тому відхиляє заперечення уряду щодо прийнятності цієї скарги, яке ґрунтується на шестимісячному строкові.

61. Суд також зазначає, що скарга не є явно необґрунтованою за змістом статті 35 § 3 Конвенції. Крім того, він зазначає, що вона не є неприйнятною з будь-яких інших підстав. Тому її слід визнати прийнятною.

В. Суть

62. Заявники наполягали на своїх твердженнях і, зокрема, зазначили, що навіть якщо припустити, що їхнього родича забрали солдати для того, щоб він допоміг їм зорієнтуватися на місцевості, солдати все одно повинні були дотриматися відповідної процедури, офіційно зареєструвавши час його прибуття до відділення жандармерії та звільнення з нього, та забезпечивши його звільнення після того, як його оглянув лікар.

63. Уряд стверджував, що Ахмета Ера забрали після зіткнення між представниками сил безпеки та терористами. Потім він допоміг солдатам знайти багато мін, встановлених терористами. Після свого прибуття до відділення жандармерії та здійснення кількох планових перевірок солдати відпустили Ахмета Ера.

64. На думку уряду, вивчення матеріалів справи не підтримувало висновок про те, що Ахмет Ер загинув. Після того, як його відпустили, він приєднався до терористів у північному Іраку.

65. На думку уряду, оскільки Ахмета Ера не було взято під варту, необхідності у вжитті процесуальних заходів, які застосовуються до затриманих, не було. Після зникнення Ахмета Ера, та на прохання його родичів, було проведено ефективне розслідування, в ході якого були допитані свідки та представники сил безпеки. Національні органи влади жодним чином не були зобов'язані розшукувати людину, якої в країні вже не було.

1. Оцінка Судом доказів та встановлення фактів

66. Суд знову повторює, що національні органи влади несуть відповідальність за добробут осіб, позбавлених волі, і що держави-відповідачі зобов'язані надати

правдоподібні пояснення будь-яких ушкоджень, смертей та зникнень, які мають місце в місцях затримання (див., відповідно, справи «*Selmouni проти Франції*» [ВП], № 25803/94, § 87, ECHR 1999-V; «*Salman проти Туреччини*» [ВП], № 21986/93, § 99, ECHR 2000-VII; та «*Taniş та інші проти Туреччини*», № 65899/01, § 160, ECHR 2005-VIII).

67. Суд зазначає, що сторони не оспорюють той факт, що 14 липня 1995 року солдати привезли родича заявників Ахмета Ера до відділення жандармерії. У цьому зв'язку Суд відзначає, що багато військових також визнали, що Ахмета Ера привезли до відділення жандармерії (див. вище, пункти 14 та 26-27). Однак сторони оспорюють те, чи випустили його звідти 16 липня 1995 року, як це стверджує уряд.

68. У зв'язку з цим Суд не може погодитися з доводом уряду про те, що оскільки Ахмета Ера не було взято під варту, то необхідності у вжитті процесуальних заходів, які застосовуються до затриманих осіб, не було.

69. У цьому зв'язку Суд зазначає, що у своїх попередніх рішеннях він вже зазначав про незаконний характер утримання під вартою осіб на південному сході Туреччини без реєстрації будь-яких даних (див., зокрема, справу «*Orhan проти Туреччини*», № 25656/94, § 372, рішення від 18 червня 2002 року). У багатьох своїх рішеннях Суд розглянув питання невиконання представниками збройних сил свого обов'язку щодо належної реєстрації затримань і дійшов висновку, що недоліки в здійсненні такої реєстрації свідчили про відсутність ефективних заходів щодо захисту від ризику зникнення людей в місцях затримання (там само, §§ 313 та 372, а також справи, згадані у цій справі; див. також справу «*Çiçek проти Туреччини*», № 25704/94, § 137, рішення від 27 лютого 2001 року). Тому Суд не може надати будь-якої ваги незадовільній та свавільній відмінності між затриманням особи та взяттям її з метою надання допомоги військовим (див., з відповідними змінами, згадану вище справу «*Çiçek*», § 137).

70. Суд розгляне питання про незаконний характер затримання Ахмета Ера у відділенні жандармерії при розгляді скарги за статтею 5 Конвенції (див. нижче, пункти 98-105). На цьому етапі достатнім буде зазначити, що для цілей статті 2 Конвенції визнання особи затриманою не вимагає посилання на відповідні національні процесуальні норми. Відповідальність за добробут затриманої особи існує навіть тоді, коли не було доведено, що особу було взято під варту органами влади, якщо встановлено, що її офіційно викликали військові або поліція, що вона потрапила в приміщення, яке знаходиться під їхнім контролем, та яку з тих пір більше ніхто не бачив. За таких обставин на урядові лежить обов'язок надати правдоподібне пояснення того, що сталося в приміщенні, і довести, що органи влади не брали відповідну особу під варту, що вона залишила це приміщення, і що після цього її знову не затримували (див. згадану вище справу «*Taniş та інші*», § 160).

71. Як Суд зазначив у своєму рішенні у справі «*Taniş та інші*», відповідальність органів влади за долю затриманої особи триває до тих пір, поки вони не доведуть, що її було звільнено. Так само, у справі «*Süheyla Aydın проти Туреччини*» (№ 25660/94, § 154, рішення від 24 травня 2005 року), яка стосувалася незаконного вбивства чоловіка пані Айдин (Aydın) після того, як його начебто випустили з поліції, Суд постановив, що відсутність офіційного документа про звільнення означала, що уряд не виконав свого обов'язку доведення того, що пана Айдина дійсно випустили з поліції, і визнав державу-відповідача винною в його вбивстві.

72. Приходячи до такого висновку у справі «*Süheyla Aydın*», Суд взяв до уваги статтю 11 Декларації про захист усіх осіб від насильницьких зникнень (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 47/133 від 18 грудня 1992 року), яка передбачає, що «звільнення будь-якої особи, позбавленої волі, повинне здійснюватися за умов, що дозволяють пересвідчитись у тому, що її було дійсно звільнено і, крім того, що звільнення було здійснено за умов, що

дозволяли забезпечити її фізичну недоторканність та спроможність повною мірою здійснювати свої права» (див. статтю 21 Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від насильницьких зникнень, яка набула чинності 23 грудня 2010 року).

73. У цій справі, як вже зазначалося вище, хоча присутність Ахмета Ера у відділенні жандармерії і було визнано, військові не склали жодних документів з приводу його затримання або стверджуваного звільнення. Крім того, військові чиновники надали прокуророві, який розслідував зникнення Ахмета Ера, запутану та суперечливу інформацію про його стверджуване звільнення з відділення жандармерії (див. вище, пункти 14 та 23 та 24-26).

74. У світлі вищевикладеного Суд вважає встановленим, що родич заявників Ахмет Ер знаходився під контролем держави. Звідси випливає, що уряд зобов'язаний пояснити його зникнення.

75. На підставі цього висновку Суд перейде до розгляду скарг заявників за статтею 2 Конвенції.

2. Зникнення Ахмета Ера

76. У рішенні у справі «*Timurtaş проти Туреччини*» (№ 23531/94, §§ 82-83, ECHR 2000-VI) Суд зазначив наступне:

«...якщо особу було взято під варту в доброму здоров'ї, але на момент звільнення в неї було виявлено ушкодження, держава повинна надати правдоподібне пояснення того, яким чином були спричинені ці ушкодження, інакше виникне питання за статтею 3 Конвенції... Так само, стаття 5 накладає на державу обов'язок звітувати про місцезнаходження будь-якої особи, взятої під варту, яку, таким чином, було взято під контроль органів влади... Питання про те, чи може ненадання органами влади правдоподібного пояснення долі затриманого за відсутності його тіла також підняти питання за статтею 2 Конвенції, залежатиме від усіх обставин справи, зокрема, від існування достатніх непрямих доказів, заснованих на конкретних елементах, з яких можна зробити висновок, який відповідає необхідному стандарту доведення, про ймовірну загибель затриманого під час його перебування під вартою...

У цьому зв'язку проміжок часу, який сплинув з моменту поміщення особи під варту, хоча й не є сам по собі вирішальним, є важливим чинником, який слід брати до уваги. Слід визнати, що чим більше спливає часу без будь-яких відомостей про затриману особу, тим більша вірогідність того, що вона загинула. Тому сплив часу може певною мірою вплинути на вагу, яку слід надавати іншим елементам непрямих доказів, перш ніж можна буде зробити висновок про те, що відповідну особу можна вважати загиблою. У цьому зв'язку Суд вважає, що ця ситуація піднімає питання, які виходять за межі простого незареєстрованого затримання в порушення статті 5. Таке тлумачення узгоджується з ефективним захистом права на життя, гарантованого статтею 2, - одним з найбільш фундаментальних положень Конвенції...».

77. У даній справі родич заявників Ахмет Ер зник у 1995 році. Суд зазначає, що його зникнення відповідає картині зникнень великої кількості людей на південному сході Туреччини в період між 1992-1996 роками. При розгляді багатьох таких зникнень Суд дійшов висновку, що зникнення особи на південному сході Туреччини у відповідний момент часу можна вважати таким, що загрожував її життю (див., зокрема, справи «*Osmanoglu проти Туреччини*», № 48804/99, рішення від 24 січня 2008 року; «*Akdeniz проти Туреччини*», № 25165/94, рішення від 31 травня 2005 року; «*İpek проти Туреччини*», № 25760/94, ECHR 2004-II (витяги); «*Akdeniz та інші проти Туреччини*», № 23954/94, рішення від 31 травня 2001 року; «*Çiçek*», згадана вище, «*Taş проти Туреччини*», № 24396/94, рішення від 14 листопада 2000 року; «*Timurtaş*», згадана вище; «*Ertak проти Туреччини*», № 20764/92, ECHR 2000-V; та «*Çakıcı проти Туреччини*» [ВП], № 23657/94, ECHR 1999-IV).

78. Крім того, Суд вважає, що відсутність будь-яких документальних доказів стосовно затримання Ахмета Ера у відділенні жандармерії збільшувало небезпеку для його життя в загальному контексті ситуації на південному сході Туреччини на момент його зникнення.

79. Ураховуючи зазначене вище, а також беручи до уваги той факт, що протягом 17 років з моменту затримання Ахмета Ера силами безпеки не з'явилося жодної інформації про його місцезнаходження, Суд погоджується, що його можна вважати померлим. Звідси виникає питання про відповідальність держави-відповідача за його смерть. Враховуючи, що органи влади не пояснили, що трапилося під час затримання Ахмета Ера, і що уряд не посилається на будь-яку підставу для виправдання можливого застосування представниками держави сили з летальним результатом, відповідальність за його смерть несе уряд-відповідач. Відповідно, мало місце порушення матеріального аспекту статті 2 Конвенції.

2. Ефективність розслідування зникнення Ахмета Ера

80. Суд повторює, що обов'язок захищати право на життя за статтею 2 Конвенції у поєднанні із загальним обов'язком держави за статтею 1 «забезпечити кожному, хто перебуває під [її] юрисдикцією, права і свободи, визначені в [цій] Конвенції», передбачає, що повинна існувати певна форма ефективного офіційного розслідування випадків загибелі осіб в результаті застосування сили (див. справу *«McCann та інші проти Сполученого Королівства»*, рішення від 27 вересня 1995 року, § 161, Series A no. 324). У цьому зв'язку Суд зазначає, що даний обов'язок не обмежується випадками, в яких очевидним є те, що вбивство було скоєно представниками держави (див. згадану вище справу *«Salman»*, § 105).

81. Розслідування також повинне бути ефективним у тому сенсі, що воно повинне бути здатним встановити та покарати винних осіб (див. справу *«Oğur проти Туреччини»* [ВП], № 21594/93, § 88, ECHR 1999-III). Цей обов'язок є обов'язком не результату, а дій. Органи влади повинні вжити необхідних заходів, наявних в їхньому розпорядженні, щоб забезпечити отримання доказів у справі, в тому числі, серед іншого, показань свідків (див. справу *«Tanrikulu проти Туреччини»* [ВП], № 23763/94, § 109, ECHR 1999-IV). Будь-який недолік у розслідуванні, що підриває його здатність встановити причину смерті або винну особу, може призвести до порушення цього стандарту. Необхідність в оперативності особливо актуальна при наявності звинувачень у зникненні затриманої особи.

82. Вищезазначені обов'язки однаково існують у справах про зникнення особи за обставин, які можна вважати такими, що загрожують її життю. У зв'язку з цим Суд уже дійшов висновку, що зникнення родича заявників можна вважати таким, що загрожувало життю (див. вище, пункт 77).

83. У даній справі прокурор отримав інформацію про зникнення Ахмета Ера того ж дня, тобто 14 липня 1995 року. Однак Суд зазначає, що негайні, детальні та серйозні звинувачення стосовно затримання родича заявників силами безпеки не підштовхнули прокурора до дій.

84. Як вбачається, протягом двох днів цей прокурор не робив жодних кроків, після чого він зв'язався по телефону з майором спецназу (див. вище, пункт 14). Навіть тоді, коли майор спецназу підтвердив, що Ахмета Ера було доставлено до відділення жандармерії, а родина підтвердила, що Ахмета Ера не відпустили, прокурор протягом наступних п'яти місяців не допитав жодного представника сил безпеки (див. вище, пункт 23). Хоча прокурор надсилав запити та належним чином продовжував викликати військових, які не відреагували на його виклики, як вбачається, його розслідування

втратило темп навіть після того, як військові підтвердили, що Ахмета Ера тримали у військовій частині без дотримання застосовної національної процедури.

85. Як вбачається, прокурор погодився без усілякого подальшого розслідування з тим, що військові чиновники розповіли йому про стверджуване звільнення Ахмета Ера. Прокурор не зробив жодних кроків, зокрема, для того, щоб забезпечити притягнення до відповідальності військових чиновників за незаконне затримання Ахмета Ера у їхній військовій частині.

86. У світлі вищевикладеного Суд вважає, що прокурори не зробили жодних серйозних спроб для того, щоб з'ясувати, що трапилося з родичем заявників.

87. Враховуючи зазначене вище, Суд вважає, що розслідування, проведене за фактом зникнення родича заявників, було неналежним, а отже держава не виконала свого процесуального обов'язку щодо захисту права на життя. Відповідно, мало місце порушення процесуального аспекту статті 2 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ СТОСОВНО АХМЕТА ЕРА

88. Заявники стверджували про порушення статті 3 Конвенції і заявили, що їхнього родича Ахмета Ера було піддано жорстокому поводженню під час його затримання у відділенні жандармерії.

89. Уряд не погодився з такими твердженнями.

90. Суд розглянув твердження заявників у світлі наданих йому доказів. Він вважає, що достатніх підстав для того, щоб робити висновок про те, що Ахмет Ер став жертвою забороненого статтею 3 Конвенції поводження у відділенні жандармерії, немає.

91. Звідси випливає, що ця скарга є явно необґрунтованою, і її слід відхилити згідно зі статтею 35 §§ 3 та 4 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 3 КОНВЕНЦІЇ СТОСОВНО ЗАЯВНИКІВ

92. Заявники стверджували, що мало місце порушення статті 3 Конвенції у зв'язку зі стражданнями, які стали результатом їхньої нездатності з'ясувати, що сталося з їхнім родичем. Стаття 3 Конвенції передбачає наступне:

«Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню».

93. Суд зазначає, що ця скарга пов'язана зі скаргою, розглянутою вище (пункт 61), а тому її також слід визнати прийнятною.

94. Суд знову повторює, що питання про те, чи є член сім'ї «зниклої особи» жертвою поводження, забороненого статтею 3 Конвенції, залежатиме від наявності особливих факторів, які надають стражданню заявника масштабу та характеру, відмінних від емоційних страждань, які можна вважати такими, що неминуче спричиняються родичам жертви серйозного порушення прав людини. Відповідні фактори включають: близькість сімейних уз (у цьому контексті певна вага надається узам «батько-дитина»), особливі обставини стосунків, міра, до якої член сім'ї був свідком відповідних подій, участь члена сім'ї у спробах отримати інформацію про зниклу особу, та те, яким чином органи влади відреагували на ці запити (див. згадану вище справу «İpek», §§ 181-183, та згадані в ній рішення). Крім того, Суд підкреслює, що суть подібного порушення полягає не стільки в самому факті «зникнення» члена сім'ї, а скільки стосується реакції органів влади та їхнє ставлення до ситуації, про яку їм стало відомо. Особливо стосовно останнього аспекту

родич може стверджувати, що він є прямою жертвою поведінки органів влади (див. згадану вище справу «Çakıcı», § 98).

95. У даній справі Суд зазначає, що заявники є дітьми, а також братами і сестрами зниклого безвісти Ахмета Ера. Деякі з них були свідками того, як солдати забрали Ахмета Ера майже 17 років тому, і з тих пір заявники не отримували жодних звісток про нього. Незважаючи на те, що заявники звернулися до органів влади, повідомивши їх про зникнення свого родича та передавши їм інформацію про незареєстроване затримання, органи влади не зробили жодних значущих кроків, не дивлячись на незаконний характер затримання (див. вище, пункт 87).

96. У світлі вищевикладеного Суд вважає, що заявники зазнавали і продовжують зазнавати емоційного стресу та моральних страждань у результаті зникнення свого родича, а також неспроможності з'ясувати, що з ним сталося. Спосіб, в який органи влади розглянули їхні скарги, слід розглядати як нелюдське поводження, заборонене статтею 3 Конвенції (див. згадану вище справу «Tanış ta інші», §§ 218-221).

97. Тому Суд доходить висновку, що мало місце порушення статті 3 Конвенції стосовно заявників.

IV. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 5 КОНВЕНЦІЇ

98. Заявники також скаржились на те, що їхнього родича було позбавлено свободи в порушення статті 5 Конвенції.

99. Уряд не погодився з таким твердженням.

100. Відповідні положення статті 5 передбачають наступне:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

- a) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;
- b) законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;
- c) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;
- d) затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою допровадження його до компетентного органу;
- e) законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічнохворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;
- f) законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

...».

101. Суд зазначає, що ця скарга пов'язана зі скаргою, розглянутою вище (пункт 61), а тому її також слід визнати прийнятною.

102. Суд підкреслює фундаментальну важливість гарантій, які містяться в статті 5 Конвенції для забезпечення права будь-якої особи в демократичній державі не піддаватися свавільному затриманню органами влади. У цьому зв'язку він наголосив, що будь-яке позбавлення свободи має бути здійснене не лише відповідно до матеріальних та

процесуальних норм національного законодавства, але й також повинне відповідати головній меті статті 5 Конвенції, а саме - захисту особи від свавільного затримання.

103. Для того, щоб звести ризик свавільного затримання до мінімуму, стаття 5 Конвенції передбачає низку матеріальних прав, метою яких є гарантування того, що кожне позбавлення свободи є предметом незалежної судової перевірки, і забезпечує відповідальність органів влади за таке позбавлення свободи. Незареєстроване затримання особи є повним запереченням названих гарантій і найбільш серйозним порушенням статті 5 Конвенції. Беручи до уваги те, що органи влади несуть відповідальність за осіб, які перебувають під їхнім контролем, стаття 5 Конвенції вимагає, щоб вони вживали ефективних заходів щодо захисту від ризику зникнення та проводили невідкладне та ефективне розслідування обґрунтованої скарги про те, що особу було взято під варту, і після цього її ніхто не бачив (див. згадану вище справу «*Akdeniz*», § 129, та зазначені в ній справи).

104. Суд уже встановив, що 14 липня 1995 року представники сил безпеки вивезли родича заявників Ахмета Ера з його села, і що його востаннє бачили в руках цих сил у відділенні жандармерії. Його затримання не було внесено до відповідного реєстру затримань, як і не було офіційної реєстрації його стверджуваного звільнення. На думку Суду, цей факт сам по собі повинен розглядатися як найбільш серйозне порушення, оскільки воно надає особам, відповідальним за позбавлення свободи, можливість приховати свою причетність до злочину, замести сліди та уникнути відповідальності за долю затриманого. Крім того, відсутність реєстрації таких даних, як дата, час та місце затримання, ім'я затриманого, а також причини затримання, ім'я особи, яка проводила затримання, а також час та дата звільнення, повинна вважатися несумісною з головною метою статті 5 Конвенції (там само, § 130).

105. Відповідно, Суд вважає, що Ахмет Ер знаходився в незареєстрованому затриманні за повної відсутності гарантій, які містяться у статті 5 Конвенції, і що мало місце порушення права на свободу та особисту недоторканність, гарантованого цим положенням.

V. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

106. Наостанок заявники скаржились на те, що в них не було ефективного засобу правового захисту за змістом статті 13 Конвенції, за допомогою якого вони могли б добитися розслідування зникнення та подальшої загибелі їхнього родича, а також вимагати компенсацію.

107. Уряд стверджував, що національні органи провели ефективне розслідування.

108. Стаття 13 Конвенції передбачає:

«Кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

109. Суд зазначає, що ця скарга пов'язана зі скаргою, розглянутою вище (див. пункт 61), а тому її слід також визнати прийнятною.

110. Суд знову повторює, що стаття 13 Конвенції гарантує наявність на національному рівні засобу правового захисту для забезпечення дотримання суті прав та свобод, передбачених Конвенцією, в якій би формі вони не були закріплені в національному законодавстві. Тому стаття 13 Конвенції вимагає забезпечення внутрішнього засобу правового захисту для розгляду по суті «обґрунтованої скарги» за Конвенцією та присудження відповідної компенсації, хоча державам і надається певна свобода розсуду

щодо того, яким чином вони виконують свої зобов'язання за Конвенцією згідно з цим положенням. Обсяг зобов'язання за статтею 13 Конвенції також варіюється в залежності від характеру скарги заявника за Конвенцією. Тим не менш, засіб правового захисту, що вимагається статтею 13 Конвенції, повинен бути «ефективним» як на практиці, так і в праві, зокрема в тому сенсі, що його використання не повинне бути невинуватено ускладнене діями або бездіяльністю органів влади держави-відповідача (див. справу «*Aksoy проти Туреччини*», рішення від 18 грудня 1996 року, § 95, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI).

111. Крім того, якщо родичі мають обґрунтовану скаргу про те, що член їхньої родини зник в руках органів влади, або якщо в небезпеці перебуває право з такою фундаментальною важливістю, як право на життя, стаття 13 вимагає, на додаток до присудження компенсації, де це є необхідним, також і проведення всебічного та ефективного розслідування, здатного привести до встановлення та покарання винних (див. згадану вище справу «*Timurtas*», § 111, та інші справи, згадані в ній).

112. З огляду на те, що Суд встановив, що національні органи влади не виконали свого обов'язку щодо захисту життя родича заявників, заявники мали право на ефективний засіб правового захисту за змістом, зазначеним у попередньому пункті.

113. Відповідно, органи влади були зобов'язані провести ефективне розслідування за фактом зникнення родича заявників. Враховуючи викладені вище пункти 83 та 87, Суд вважає, що держава-відповідач не виконала цього обов'язку.

Таким чином, мало місце порушення статті 13 Конвенції.

VI. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

114. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або Протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

А. Матеріальна шкода

115. Перший-сьома заявники, які є дітьми Ахмета Ера, вимагали по 25 тис.¹ турецьких лір («ліри») кожному, а восьмий заявник, пан Алі Ер, вимагав 45 тис.² лір в якості компенсації за матеріальну шкоду. Дев'ята заявниця, пані Мумі Ер, не вимагала компенсації за матеріальну шкоду.

116. Заявник пан Алі Ер зазначив, що через два роки після зникнення його брата дружина його брата померла, і діти залишились без догляду. Пан Ер стверджував, що він доглядав за своїми племінниками та племінницями після зникнення їхнього батька. На підтримку своїх тверджень він надав Судові листа, підписаного місцевими органами влади, в якому зазначалось, що шестеро з перших семи заявників все ще проживали в орендованому житлі пана Алі Ера.

117. На думку уряду, причинно-наслідкового зв'язку між стверджуваною заявниками шкодою та їхніми скаргами не було. Він також стверджував, що суми, які вимагали заявники, були абсолютно необґрунтованими.

¹ Приблизно 14 тис. євро.

² Приблизно 25 тис. євро.

118. Що стосується вимог заявника щодо компенсації матеріальної шкоди, в практиці Суду було встановлено, що повинен існувати чіткий причинно-наслідковий зв'язок між стверджуваною заявником шкодою та порушенням Конвенції, і що вона у відповідних випадках може включати в себе компенсацію за втрату доходів (див., серед інших справ, справи «*Barberà, Messegue i Jabardo проти Іспанії*» (стаття 50), рішення від 13 червня 1994 року, §§ 16-20, Series A no. 285-C, та «*Çakıcı*», згадана вище, § 127). Суд встановив (див. вище, пункт 79), що органи влади несуть відповідальність за статтею 2 Конвенції за зникнення та подальшу смерть родича заявників.

119. Суд також зазначає, що уряд не оскаржував твердження восьмого заявника про те, що він доглядав за дітьми брата після його зникнення. За таких обставин прямий причинно-наслідковий зв'язок між порушенням статті 2 та втратою заявниками фінансової підтримки, яку вони отримували від Ахмета Ера, є встановленим.

120. У світлі вищевикладеного Суд, ухвалюючи рішення на засадах справедливості, присуджує восьмому заявникові, Алі Еру, суму в 25 тис. євро. Він також присуджує першому-сьомій заявникам, а саме пану Мехмету Еру, пані Гюльшен Ер, пану Ісламу Еру, пану Аднану Еру, пану Хізіру Еру, пані Хатідже Ер та пані Белкісі Ер, спільну суму в 35 тис. євро.

В. Моральна шкода

121. Усі дев'ять заявників вимагали по 35 тис.¹ лір кожному в якості компенсації за моральну шкоду.

122. Уряд вважав заявлені суми надмірними та необґрунтованими. На його думку, визнання факту порушення буде достатньою компенсацією за будь-яку моральну шкоду, спричинену заявникам.

123. Суд зазначає, що він дійшов висновку про те, що органи влади несуть відповідальність за зникнення та загибель родича заявників. На додаток до порушення статей 2, 3 та 5 у цьому зв'язку, він також дійшов висновку про те, що органи влади не провели ефективного розслідування та не забезпечили засобу правового захисту по відношенню до цих порушень, що суперечить процесуальному зобов'язанню за статтею 2 Конвенції та порушує статтю 13 Конвенції. За таких обставин Суд присуджує по 5 тис. євро восьмому та дев'ятій заявникам, а саме пану Алі Еру та пані Мумі Ер, та 55 тис. євро разом іншим семи заявникам.

С. Судові та інші витрати

124. Заявники стверджували, що вони понесли судові та інші витрати в процесі подачі своєї заяви, та надали Судові документи, які підтверджували, що вони сплатили своєму законному представникові загальну суму в 450² лір за зроблені переклади. Заявники також надіслали до Суду документи, які свідчили про те, що вони регулярно зустрічалися зі своїм законним представником.

125. На думку уряду, заявники не надали жодних вимог щодо своїх судових та інших витрат.

126. Згідно з практикою Суду заявник має право на відшкодування судових та інших витрат лише тоді, коли буде встановлено, що вони були понесені фактично, що їх не можна було уникнути, та що вони є розумними за розміром. У даній справі, беручи до

¹ Приблизно 19 500 євро.

² Приблизно 250 євро.

уваги наявні в його розпорядженні документи та зазначені вище критерії, Суд присуджує заявникам спільно суму в 250 євро в якості відшкодування витрат на переклад.

D. Відсотки у разі несвоєчасної сплати

127. Суд вважає, що відсотки у разі несвоєчасної сплати мають визначатися на підставі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, плюс три відсоткові пункти.

НА ПІДСТАВІ ВИКЛАДЕНОГО СУД ОДНОСТАЙНО:

1. *Оголошує* скаргу щодо стверджуваного жорстокого поводження, якому було піддано родича заявників Ахмета Ера у відділенні жандармерії, неприйнятною, а решту заяви - прийнятною;
2. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 2 Конвенції у зв'язку зі зникненням та ймовірною смертю родича заявників;
3. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 2 Конвенції у зв'язку з неспроможністю органів влади держави-відповідача провести належне та ефективне розслідування зникнення родича заявників та його подальшої ймовірної смерті;
4. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 3 Конвенції щодо заявників;
5. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 5 Конвенції у зв'язку з незаконним затриманням родича заявників у відділенні жандармерії;
6. *Постановляє*, що мало місце порушення статті 13 Конвенції;
7. *Постановляє*,
 - (а) що держава-відповідач повинна сплатити заявникам, протягом трьох місяців з моменту набуття цим рішенням статусу остаточного згідно зі статтею 44 § 2 Конвенції, наступні суми, які повинні бути перераховані у валюту держави-відповідача за курсом, чинним на момент здійснення виплати:
 - (i) 35 тис. євро (тридцять п'ять тисяч євро) спільно, плюс будь-який податок, який може бути нарахований, першому-сьомій заявникам в якості компенсації за матеріальну шкоду;
 - (ii) 25 тис. євро (двадцять п'ять тисяч євро), плюс будь-який податок, який може бути нарахований, восьмому заявнику, пану Алі Еру, в якості компенсації за матеріальну шкоду;
 - (iii) по 5 тис. євро (п'ять тисяч євро), плюс будь-який податок, який може бути нарахований, восьмому та дев'ятій заявникам, а саме пану Алі Еру та пані Мумі Ер, в якості компенсації за моральну шкоду;
 - (iv) 55 тис. євро (п'ятдесят п'ять тисяч євро) спільно, плюс будь-який податок, який може бути нарахований, іншим семи заявникам в якості компенсації за моральну шкоду;

- (v) 250 євро (двісті п'ятдесят тисяч євро), плюс будь-який податок, який може бути нарахований заявникам, в якості відшкодування судових та інших витрат;
- (b) що зі спливом зазначених вище трьох місяців і до остаточного розрахунку на названі суми нараховуватиметься простий відсоток у розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, чинної у відповідний період невиклати цих платежів, плюс три відсоткові пункти;

8. *Відхиляє* решту вимоги заявників щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 31 липня 2012 року відповідно до правила 77 §§ 2 та 3 Регламенту Суду.

Стенлі Найсміт
Секретар

Франсуаза Тюлькенс
Голова

Згідно зі статтею 45 § 2 Конвенції та правилом 74 § 2 Регламенту Суду до рішення було надано окрему думку судді А. Шайо.

Ф.Т.
С.Г.Н.

Окрема думка не перекладалась, однак її викладено англійською мовою в офіційній мовній версії рішення, яке можна знайти в базі рішень Суду HUDOC.

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2013.

Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька мови. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду; також Суд не несе жодної відповідальності за його якість. Його можна завантажити з бази рішень Європейського суду з прав людини HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) або з будь-яких інших баз даних, в яких Суд його також розмістив. Його можна відтворювати в некомерційних цілях за умови, що будуть зазначені повна назва справи та посилання на авторське право і Цільовий фонд «Права людини». Для використання будь-якої частини цього перекладу в комерційних цілях слід звертатися за наступною адресою: publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2013.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2013.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa

РІШЕННЯ У СПРАВІ «ЕР ТА ІНШІ ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ»

qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.